

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ВИКОРИСТАННЯ МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЕМ-ФІЛОЛОГОМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФІЛЬНОМУ НАВЧАННІ: СТАН ПРОБЛЕМИ

Стаття присвячена аналізу стану проблеми використання інформаційних технологій майбутнім учителем-філологом у профільному навчанні. Розглянуто основні характеристики інформаційних технологій та їх роль для професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога. Аналізуються основні можливості інформаційних технологій та наявні методи їх застосування майбутнім учителем-філологом у профільному навчанні.

Сучасна система освіти України зазнає кардинальних змін, що спричинено її виходом до європейського та світового простору. Це, у свою чергу, вимагає переходу від існуючого в Україні постіндустріального суспільства до інформаційного, що тягне за собою низку кардинальних змін як у системі загальної середньої освіти, так і у ВНЗ. Ці зміни стосуються всіх предметів навчального процесу, але значною мірою вони охоплюють мовну підготовку, а саме вивчення мов та літератури (основна, друга) як засобів міжкультурного спілкування та розвитку іншомовної комунікативної компетенції [1: 112]. Це зумовлено, в першу чергу, такими соціальними факторами, як державна мовна політика, значення мов для суспільства, різних етнічних і соціальних груп, розширення діапазону функцій мови, соціальний престиж мови, що вивчається, інструментальна цінність мови для реалізації людиною особистісних планів. Окрім цього, підвищення статусу мов та літератури сприяло запровадження з 2005/2006 навчального року Типових навчальних планів для 12-річної школи, у яких уперше передбачено збереження єдиного простору, неперервність та наступність освіти, визначення рівнів загальноосвітньої підготовки (рівні стандарту, академічного або профільного) та ін. [2: 108].

За даних умов підвищуються вимоги до рівня підготовки спеціаліста, який вільно володіє би не лише рідною, але й іноземною мовами та літературою. Розв'язання цього завдання у створеному інформаційному середовищі неможливе без комплексного та науково-обґрунтованого впровадження інформаційних і комп'ютерних технологій в освітню сферу, як зазначається у "Національній доповіді про розвиток освіти в Україні". У зв'язку з цим визначається необхідність підготовки фахівця нового типу, а в нашому випадку, майбутнього вчителя-філолога, який не тільки вільно володіє ІТ, але й ефективно використовує їх у навчально-виховному процесі. Це є одним із основних завдань у сучасній системі вищої освіти як зазначається у Законі України "Про вищу освіту", у "Концепції Національної програми інформатизації" та у "Державній програмі інформатизації та комп'ютеризації вищих навчальних закладів I – II рівня акредитації на 2005 – 2008 роки" [3]. Проте, незважаючи на стрімкий розвиток сучасних ІТ (Internet, Multimedia Projector та інші мультимедійні технології), їх впровадження в систему освіти в Україні здійснюється недостатньо швидко і, поки, що, на жаль, не здобуло належного масового використання, що й зумовило **актуальність** даної статті.

Мета статті – виявити та науково обґрунтувати педагогічні засади використання інформаційних технологій (ІТ) майбутнім учителем-філологом у профільному навчанні.

Об'єкт статті – процес формування вмінь використання ІТ майбутнім учителем-філологом у профільному навчанні.

Предметом статті є педагогічні засади формування вмінь використання ІТ майбутнім учителем-філологом у профільному навчанні.

Різні аспекти досліджуваної проблеми відображаються у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, в педагогічній літературі описані методи використання ІТ на концептуальному рівні (Г. Вороб'єв, А. Ракітов, С. Семенюк та ін.), в гносеологічному аспекті (І. Агешин, В. Біблер, Л. Землякова, А. Лосев та ін.), як фактор формування професійного типу особистості через засвоєння норм, правил, цінностей інформаційного суспільства (Г. Воробійов, А. Сршов, В. Монахов та ін.), у контексті технічних умінь та навичок роботи з інформацією (С. Смірнов, А. Яглом, І. Мелик-Гайназян та ін.). Також багато досліджень було присвячено проблемам проектно-рефлексивного підходу до формування вмінь і навичок використання ІТ за допомогою програми INTEL "Навчання для майбутнього" (Н. Касаткіна, Б. Невзоров та ін.), дослідженню інформаційно-динамічного навчаючого середовища як фактору розвитку вмінь використання ІТ майбутніми педагогами (Н. Сімзінцева та ін.), дослідженню когнітивного спрямування процесу формування вмінь і навичок використання ІТ майбутніми педагогами (Л. Холяпіна та ін.). Окрім цього, ще в педагогічній літературі описані методи використання ІТ для середньої школи (Б. Гершунський, А. Довгялло, М. Жалдак та ін.), в мовних ВНЗ (Г. Клейман, С. Маргілус, Р. Нортон та ін.), в немовних ВНЗ (Б. Скіннер, І. Підласий, Р. Тайлер та ін.) [4].

Деякі питання впровадження комп'ютерних програм в процес навчання мов (української, іноземної) і літератури досліджували Є. Азімов, М. Жалдак, М. Pothier, Н. Ротмістров, С. Андреев, Є. Дмитрієва, Т. Карамішева, О. Крюкова, Є. Носенко, Є. Полат, М. Рібаков, С. Сєдих, П. Сердюков, Г. Фролова та ін. Н. Ротмістров, Є. Азімов, С. Сєдих, М. Жалдак, М. Pothier досліджують прямий та опосередкований вплив ІТ на зміст освіти та пов'язані з ними результати. Методологічні аспекти освіти з використання ІТ у навчальному процесі розглядаються в роботах В. Беспалько, О. Тихомирова, І. Роберта, Р. Гуріна, Є. Полата, М. Виноградова та ін. Г. Кирилова, О. Абдуліна, В. Сластьонін займалися аналізом технічних та педагогічних підходів до створення та впровадження ІТ у навчальний процес [5: 89].

Так, М. Pothier займався дослідженням особливостей навчання іноземних мов за допомогою ІТ з лінгвістичної, педагогічної, психологічної точок зору. Його висновком було те, що саме ІТ дають можливість якомога повніше розвивати іншомовні компетенції різних видів. Це пояснюється тим, що ІТ змінюють ролі викладача і студента: викладач, займаючи позицію головного радника студентів, продовжує керувати і координувати навчальний процес. У цьому випадку студенту віддається активніша роль: завдяки мотивації навчального процесу, яка підвищується протягом такого навчання, він тепер стає головною дійовою особою навчального процесу [6: 40].

Великою перевагою цих форм навчання є й те, що студент встановлює свій персональний ритм навчання, який і є, як вважає більшість науковців, основним чинником мотивації. Так, наприклад, мультимедійні навчальні програми (що є важливою складовою ІТ) створюють можливості для конструювання компетенцій усного та писемного спілкування іноземною мовою. G. Chauminot вважає, що завдяки таким програмам студент може працювати у своєму ритмі та згідно своїх потреб. Е. Арановітч відмічає той факт, що навчання іноземної мови за межами мовленнєвого середовища завжди веде до зменшення мотивації до оволодіння цією мовою. Науковець вважає одним із головних засобів підвищення такої мотивації – створення персонального середовища спілкування мовою, яка вивчається [6:40]. Визначаючи інформаційну технологію як "сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, обробки, передавання і представлення інформації, яка розширює знання людей і розвиває їхні можливості в управлінні технічними і соціальними процесами", М. Жалдак зазначає, що "удосконалення і розвиток сучасних ІТ має як прямий вплив на зміст освіти, пов'язаний з рівнем науково-технічних досягнень, так і опосередкований, пов'язаний з появою нових професійних умінь і навичок, потреба в яких швидко зростає" [7].

Однак, роботи, присвячені дослідженню впровадження ІТ майбутнім учителем-філологом у процес майбутньої професійної діяльності, а саме у профільне навчання нам невідомі.

Слід зазначити, що саме ІТ впливають на зміну ціннісного потенціалу майбутнього вчителя-філолога, у тому числі на сприймання інформаційних технологій як необхідного атрибуту професійної діяльності. Тому вдосконалення процесу професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога засобами ІТ дозволить створити необхідні умови для розвитку кожного студента, враховуючи індивідуальні психологічні особливості особистості, підвищити його творчу активність і підготувати його необхідним чином до майбутньої роботи з старшокласниками у процесі профільного навчання.

Також, слід звернути увагу на переваги ІТ саме з огляду використання їх ресурсів в майбутній професійній діяльності. Використання сучасних ІТ є соціально значущим аспектом у формуванні професійної компетенції майбутнього вчителя-філолога, оскільки воно обумовлює: 1) доступ до світових систем знань і культури країн, мову яких майбутній учитель-філолог буде доносити до учнів; 2) трансляцію знань, напрацьованих людством, до кожного користувача єдиного інформаційного простору (тобто забезпечує взаємообмін професійним досвідом); 3) необмеженість свободи творчості, що є запорукою високої професійної кваліфікації вчителя-філолога; 4) вільне формування вчителем-філологом свого світогляду; 5) розвиток гуманітарної спрямованості навчання; 6) адаптацію особистості майбутнього вчителя-філолога до динамічно мінливих умов життя в цілому [8].

Особливо слід зазначити ефективність впровадження ІТ у профільне навчання загальноосвітніх навчальних закладів, оскільки, відповідно до Концепції профільного навчання воно орієнтоване на виконання Закону України "Про загальну середню освіту" (651-14), постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. № 1717 (1717-2000-п) та спрямоване на виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства, набуття старшокласниками навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти. На нашу думку, найефективніше досягнення зазначеної вище мети в розвитку та навчанні старшокласників можливе лише за умови використання ІТ у процесі профільного навчання, оскільки впровадження саме цих засобів у процес профільного навчання дає перевагу учням у тому, що вони визначають свій персональний ритм навчання, який і є, як зазначалося вище, основним чинником мотивації. Окрім цього, ІТ сприяють економному

використанню навчального часу, індивідуалізації навчання старшокласників, визначенню глибини і послідовності засвоєння матеріалу, темпу роботи учнів, скороченню видів роботи, що викликають втомлюваність у старшокласників, розгалуженню послідовності навчання на основі аналізу помилок учня, впровадженню експериментальних досліджень для старшокласників, інтенсифікації навчання, формуванню самооцінки учнів та створення умов для самостійної роботи у профільному навчанні [9: 2-8]. Також, за допомогою мультимедійних навчальних програм учні профільної старшої школи мають можливість створити персональне середовище для спілкування іноземною мовою, знайти однодумців, яких цікавлять аналогічні проблеми і які можуть бути представниками різних держав, наприклад, оригінальними носіями мови, що сприятиме не тільки якнайглибшому її засвоєнню, але й отриманню цікавої від них інформації. Окрім цього, використання електронних засобів у процесі профільного навчання, сприяє формуванню необхідних знань, умінь і навичок володіння ІТ, що дає учням змогу бути достатньо підготовленими до навчання у майбутньому вищому навчальному закладі [9: 11-17].

Спостереження за навчальним процесом у старшій профільній школі під час керування науково-дослідницькою практикою студентів 5 курсів Інституту іноземної філології ЖДУ ім. І.Франка в ЗОШ міста Житомира (гуманітарна гімназія № 3, міський колегіум № 34, гуманітарний ліцей № 24 та ін.) дало змогу стверджувати, що під час навчання мовам та літературі майбутніми вчителями-філологами у більшості використовуються традиційні методи (підручники з типовими вправами), що не сприяє максимально ефективному засвоєнню матеріалу, а навпаки, часто знижує мотивацію до навчання. У свою чергу, спостереження за навчальним процесом дає змогу стверджувати, що в роботі з електронним носієм інформації активно використовуються не тільки зоровий (як при роботі з традиційними друкованими підручниками), але й слуховий канали та мовленнєво-моторний аналізатор (відповіді на запитання диктора, участь у діалогах, інтерактивні види діяльності тощо), що сприяє більш ефективному оволодінню мовами та літературою, раціоналізує, оптимізує навчальну діяльність і доводить необхідність впровадження ІТ у навчальний процес. Тому впровадження докорінно нових підходів до навчання мов і літератури з використанням невичерпних можливостей ІТ ресурсів, на нашу думку, може змінити цю ситуацію на краще та надати можливість майбутньому фахівцеві, ефективно застосовуючи здобутий досвід використання ІТ у процесі навчання, покращити в учнів рівень засвоєння знань як з іноземної, так і з рідної мов та літератури. До того ж було проведено анкетування з рівня обізнаності учнів про можливості ІТ та їх використання для навчання мов та літератури. В анкетуванні брало участь 74 учні 10 класів гуманітарних шкіл Житомира. Обробка результатів анкетування виявила, що для більшості учнів інформаційні технології (ІТ) відіграють важливу роль (74 учні), але майже ніхто не знає про існуючі можливості зазначених вище технологій, а саме, про можливості використання ІТ не лише у процесі вивчення предмету інформатика, але й як засобу навчання інших предметів (іноземної мови, рідної мови, біології, медицини, права, музики та ін.), 11 учнів упевнено відповіли, що ІТ взагалі не потрібні, оскільки вони перешкоджають "живому спілкуванню", а комп'ютерні ігри "притуплюють мозок", що ще раз підкреслює недостатню обізнаність учнів про можливості ІТ для профільного навчання.

Окрім цього, провівши тестування серед учителів ЗНЗ м. Житомира, ми зробили висновки, що 72% опитаних вважають за необхідне впровадження ІТ у навчальний процес у школах нового типу для максимального досягнення нових цілей шкільної освіти, які зазначаються у Законі України "Про загальну середню освіту". Основними перешкодами для здійснення навчання мовам і літературі засобами ІТ у профільному навчанні є відсутність щонайменш 2 компонентів: відповідно підготовленого вчителя-філолога та відсутність необхідних електронних навчально-методичних засобів у вигляді підручника чи навчального посібника і відповідних методичних рекомендацій щодо використання електронного носія інформації.

Отже, проблема дослідження потребує комплексного вивчення можливостей використання ІТ у профільному навчанні як учнями, так і вчителями-філологами. Серед недостатньо досліджених аспектів використання ІТ є використання ресурсів ІТ в режимах як "on-line", так і "off-line", а саме: 1) довідкові каталоги (Yahoo!, InfoSeek/UltraSmart, LookSmart, Galaxy), пошукові системи (Alta Vista, HotBob, Open Text, WebCrawler, Excite); використання бібліотек, енциклопедій веб-квестів та словників в режимі on-line; 2) листування по електронній пошті з колегами-носіями мови (сучасна, жива мова, оперативність інформації, можливість вивчення іншої культури, одержувати знання з "перших рук"); 3) участь у текстових і голосових чатах; 4) участь у телекомунікаційних міжнародних проектах, що забезпечують підвищення рівня володіння як іноземною, так і рідною мовами та літературою, розвиток загального світогляду, отримання спеціальних, необхідних для виконання конкретного проекту знань; 5) участь у телекомунікаційних конкурсах, олімпіадах, тестуванні, що дають можливість одержати об'єктивну оцінку знань, самоствердитися, підготуватися до іспитів, участі в інших видах конкурсів і олімпіад; 6) можливість оперативної безкоштовної публікації творчих робіт, створення власної домашньої сторіночки (homepage) і розміщення її на веб-сервері; 7) отримання

самоосвіти на курсах безкоштовного або платного дистанційного навчання, включаючи навчання в провідних Британських навчальних закладах [10]. Саме тому впровадження докорінно нових підходів до навчання мов і літератури з використанням невичерпних можливостей ІТ ресурсів, на нашу думку, допоможе змінити дану ситуацію та надасть можливість молодим спеціалістам застосувати здобуті знання в подальшій професійній викладацькій діяльності. У дослідженні можливостей застосування даних шляхів формування умінь використання ІТ майбутніми вчителями-філологами у профільному навчанні ми вбачає перспективи наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Редько В., Кохан О., Калініна Л., Самойлюкевич І. Новітні педагогічні технології у практику школи. Навчальний курс "Країнознавство" – на електривному диску // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2007. – № 1. – С. 112-117.
2. Соколова І. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями: Монографія / За ред. С. О. Сисоевої // МОН України. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. – Маріуполь – Д.: АРТ-ПРЕС, 2008. – С. 96-129.
3. Концепція 12-річної загальноосвітньої школи // Директор школи. – 2002. – №1. – С. 11-15.
4. Ефременко В. Применение информационных технологий на уроках иностранного языка // Иностранные языки в учебных учреждениях. – 2007. – № 8. – С. 18-21.
5. Ротмистров Н. Мультимедиа в образовании // Информатика и образование. – 1994. – № 4. – С. 89-96.
6. Давиденко Ю. Використання інформаційно-комунікативних технологій для мовної освіти // Іноземні мови. – 2005. – № 3. – С. 40.
7. Семенов Э. Информатизация общества, культура, личность // НТИ. – 1993. – Сер. 1. – № 1. – С. 1-7.
8. Скалій Л. Використання інформаційних технологій у формуванні професійної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов // Іноземні мови. – 2003. – № 4. – С. 6-9.
9. Телицына Т., Сидоренко А. Использование компьютерных программ на уроках английского языка // Иностр. языки в школе. – 2002. – № 2. – С. 17.
10. Казаков И. Формирование готовности к саморазвитию информационной культуры у студентов педагогического вуза. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 24.11.06 / Адыгейский государственный университет. – Майкоп – 2006. – 26 с.

Матеріал надійшов до редакції 12.09. 2008 р.

Самойленко Ю. П. Формирование умений использовать информационные технологии учителем-филологом в профильном обучении: состояние проблемы.

Статья посвящена анализу состояния проблемы использования информационных технологий будущим учителем-филологом в профильном обучении. В статье рассмотрены основные характеристики информационных технологий и их роль для профессиональной подготовки будущего учителя-филолога. Анализируются основные возможности информационных технологий и существующие методы их использования будущим учителем-филологом в профильном обучении.

Samoilenko Yu. P. The Formation of the Skills to Use Information Technologies by Prospective Teacher of Philology in Profiling Teaching: the State of the Problem.

The article provides the analysis of the current usage of Information Technologies in teacher of philology training and specifies the peculiarities of teaching English, Ukrainian and Literature in profiling training with the help of Information Technologies. Principal characteristics of Information Technologies and their role in professional training of prospective teacher of philology are considered. Special emphasis is laid onto the principle possibilities of Information Technologies and the possible methods of their usage by prospective teacher of philology in profiling teaching.